

Salomó ben Adret de Barcelona 1235-1310

El triomf d'una ortodòxia

Salomon ben Adret

Els delegats de la comunitat de Roma encaminaren llurs passes per terra i per mar fins que arribaren a la ciutat gran i il·lustre, perfecta en la seva pura bellesa, metròpoli d'israelites, plena del coneixement de la Torà, de bones obres, de generositat, de distingits llinatges, de riquesa, de béns, la ciutat d'esplendor coronada, Barcelona, i anaren a casa del savi eminent i cap dels nostres prohoms, rabí Salomó Adret...

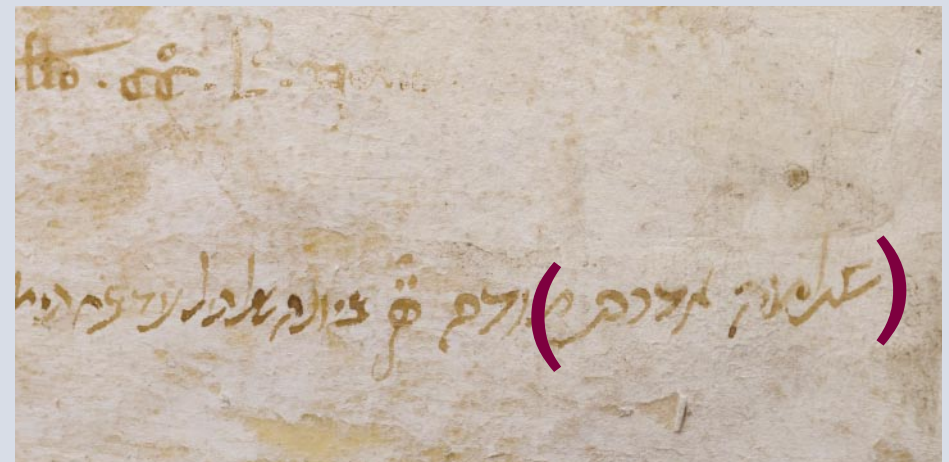
Josep ben Isaac ben al-Fawal d'Osca, s. XIII

Barcelona i Salomó ben Adret

La ciutat de Barcelona comptava, durant l'edat mitjana i fins a l'assalt del call de 1391, que en va marcar la fi, amb la comunitat jueva més gran de Catalunya i de tota la Corona d'Aragó. D'entre els habitants del call barceloní varen sorgir nombroses figures preeminentes en àmbits com la teologia, la filosofia, la poesia i fins la càbala, però cap d'ells aconseguí l'anomenada de **Salomó ben Adret de Barcelona** (1235-1310).

Líder del judaisme català, amb una autoritat reconeguda com a mestre talmudista i com a jurisconsult, Salomó ben Adret, de la mort del qual s'acaba de complir el setè centenari, va tenir el títol de rabí de Barcelona i va servir tres reis com a responsable d'affers jueus: Pere II, Alfons II i Jaume II.

Havia nascut en temps de Jaume I i era contemporani de Ramon Llull i d'Arnau de Vilanova. La monarquia catalanoaragonesa s'expandia llavors cap al sud i per la Mediterrània, i ben Adret tenia catorze anys quan Barcelona, que creixia en activitat i en habitants, va aconseguir del monarca l'autogovern, amb la formació del Consell de Cent: el seu model organitzatiu serviria posteriorment de pauta per a les institucions pròpies dels jueus, que formaven una comunitat o aljama arrelada feia segles a Barcelona i ben connectada amb les aljames d'altres ciutats.

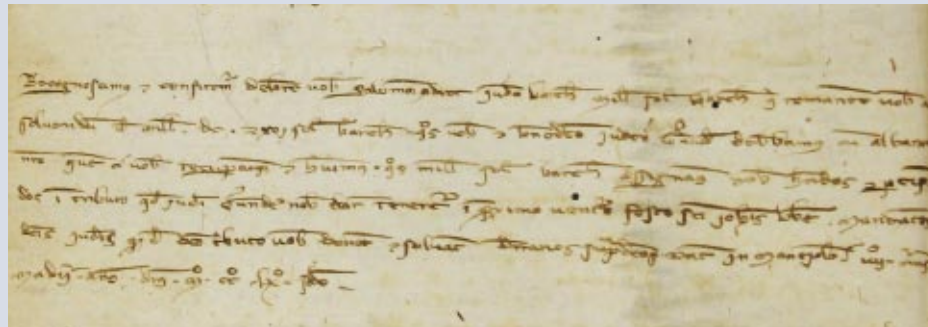
Signatura de Salomó ben Adret en un rebut de 23 de desembre de 1259
Arxiu Capitular de Barcelona, 1-6-2815

De banquer a rabí

Fill d'una família benestant del call de Barcelona, Salomó ben Adret es va ocupar de jove del negoci familiar: el préstec de diners. Els comtes reis catalans, com Jaume I, foren deutors seus. Aviat va destacar, però, en els estudis religiosos.

Va tenir per mestres dues grans figures del judaisme català i europeu del segle XIII: el rabí **Mossé ben Nahman** de Girona (Nahmànides, 1194-1270) i el rabí pietista **Jonà ben Abraham Gerondí** (1200-1263). Un cop completada la seva formació com a talmudista, va deixar els negocis bancaris.

Descrit com un home emprenedor de caràcter fort i de judici ferm, va endinsar-se en el camp de la jurisprudència rabínica i en la interpretació del Talmud. Va acceptar el títol de rabí de Barcelona, càrrec que va exercir durant més de quaranta anys, i va fundar la seva pròpia acadèmia talmúdica. Possedia exemplars de Talmud que provenien de les acadèmies de Babilònia i d'Al-Kairawan, i entre els seus deixebles s'hi trobaven jueus vinguts d'arreu de Catalunya, Aragó, Castella, França i Alemanya.

Jaume I reconeix el deute contret amb Salomó Adret, jueu de Barcelona, de 1216 sous barcelonins que li va prestar, i amb Benedi, jueu de Girona, de 1000 sous, que assigna al tribut que els jueus de Girona han de pagar per sant Joan (Montpeller, 4 de maig de 1262). Arxiu de la Corona d'Aragó, Registre de la Reial Cancelleria, 12, f 50v

Segell de Nahmànides, segle XIII
Museu d'Israel, Jerusalem
Fotografia de la rèplica conservada al
Museu d'Història dels Jueus de Girona

El Talmud

El Talmud (mot en hebreu que significa «estudi» o «kensenyament») és el gran compendi de les opinions i interpretacions –sovint contradictòries– dels rabins jueus experts i famosos en qüestions de capteniment moral i religiós. Escrit en hebreu i en arameu, és un recull de jurisprudència, així com un contenidor de tradicions llegendàries, històries i anècdotes exemplaritzants que il·lustren la part teòrica i purament legal del compliment dels preceptes religiosos del judaisme. Té dos components: la Mishnà (o primer compendi de tradicions jurídiques del judaisme rabínic destinades a interpretar i complimentar la Torà) i la Guemarà (recull de discussions

i opinions fruit del debat que tenien els rabins sobre la Mishnà).

El judaisme considera la Torà la «Llei escrita», mentre que el Talmud és la «Llei oral» que l'expandeix, la complementa i l'explica, i que mai, per definició, no pot contradir-la. Hi ha dues compilacions: el Talmud de Babilònia o Bablí (el més extens i reconegut) i el Talmud de Jerusalem (parcial i obra només de consulta a les acadèmies medievals a partir del segle XIII). El Talmud també està considerat llibre sant del judaisme, i durant segles ha estat el factor més important de sistematització dels costums jueus i de coherència i unió del poble jueu arreu del món.

Home assegut indicant la paraula "savi"
Haggadà Kaufmann, Catalunya segle XIV
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest

Les *leshivot* o acadèmies talmúdiques

L'estudi del Talmud es duia a terme en les anomenades *leshivot* o acadèmies talmúdiques que existien en moltes de les comunitats. A la Catalunya medieval, les més importants es trobaven a Barcelona, a Girona i a Perpinyà. Les acadèmies talmúdiques es constituïen al voltant d'un mestre talmúdic. El nombre d'alumnes normalment era d'uns vint-i-cinc, i sovint provenien d'altres comunitats jueves, de vegades de països llunyans.

La duració dels estudis podia variar i anava sempre en funció de l'alumne i les seves capacitats: es podia limitar a un sol any o a uns quants més. Les classes es feien habitualment a la casa del mestre, però en algunes ocasions

les comunitats cedien espais perquè s'hi duguessin a terme les sessions d'estudi. Les acadèmies es mantenien sovint gràcies a les donacions de particulars, i alguns fons donats en caritat de vegades servien per finançar la compra de llibres i còpies manuscrites. i anava sempre en funció de l'alumne i les seves capacitats: es podia limitar a un sol any o a uns quants més. Les classes es feien habitualment a la casa del mestre, però en algunes ocasions les comunitats cedien espais perquè s'hi duguessin a terme les sessions d'estudi. Les acadèmies es mantenien sovint gràcies a les donacions de particulars, i alguns fons donats en caritat de vegades servien per finançar la compra de llibres i còpies manuscrites.

Rabí i alumnes
Haggadà de Barcelona, segle XIV
The British Library

Rabí i alumnes
Haggadà Kaufmann, Catalunya, segle XIV
Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest

Les Respona

Malaurat aquell que no coneix la diferència entre el bé i el mal.

Talmud Bablí, *Sanhedrin* 17b

L'home ha de ser sempre flexible com un jonc i no pas dur com un cedre.

Talmud Bablí, *Taanit* 16a

Resoldre dubtes

Les complexes argumentacions del Talmud i les seves múltiples interpretacions suscitaven dubtes als feligresos jueus. Per obtenir una resposta clara per a un tema o qüestió concreta, particulars, rabins i consells de comunitats s'adreçaven a un mestre savi perquè els resolgués allò que no veien clar i dictés normes d'actuació. Els dictàmens dels rabins varen crear un gènere literari anomenat *Sheelot u-Teshuvot* (literalment «preguntes i respostes») en hebreu i *respona* en llatí.

Els compendis de *respona* contenen la solució de dubtes d'ètica personal o en els negocis, de relacions morals i socials, de qüestions pràctiques de les feines i els oficis, de la casa o dels rituals sinagogals, de costums i festes, d'expressions de joia o de dolor, i fins i tot de jocs. També s'hi aborden qüestions més intel·lectuals sobre filosofia de la religió, astronomia, matemàtiques, història, geografia, el funcionament dels òrgans directius de les comunitats jueves, la interpretació de passatges bíblics i de la Mishnà, debats del Talmud i història del judaisme.

Les *respona* són, així mateix, una valuosa font d'informació històrica sobre la vida quotidiana i les preocupacions socials i religioses dels jueus del moment en què es varen escriure.

Procedència de les consultes

Les opinions de Salomó ben Adret en matèria de jurisprudència religiosa –unes tres mil– varen ser recollides per les comunitats que li havien adreçat les consultes. Els seus dictàmens es caracteritzaven per la simplicitat amb què interpretava qüestions enrevessades de la Torà i el Talmud, i han estat aduïts durant segles com a garantia per a la resolució de problemes segons la llei jueva.

Les consultes li arribaven a Barcelona des de comunitats de molts indrets de la Corona catalanoaragonesa, com ara Lleida, Perpinyà, Tarragona, Castelló d'Empúries, Girona, Cervera, València, Palma, Saragossa, Osca o Montsó, de poblacions d'Occitània com Montpel·ler i Narbona, i també des d'Alemanya, França, Bohèmia, Sicília, Creta, el Marroc, Alger, Palestina, Portugal, Navarra i Castella. Les sentències i els aclariments de Salomó ben Adret varen ser la font principal del llibre *Shulhan Arukh* del toledà Josep ben Efraïm Caro (1499-1575), el darrer gran codificador de la llei jueva.

Mestre i alumne
Haggadà de Barcelona, segle XIV
The British Library

Resposta sobre la llei del rei

Qüestió: *M'has escrit demanant-me que et faci saber la meua opinió sobre el cas d'uns israelites que tenen un barri, a l'acabament del qual hi ha una entrada amb doble porta i forrellat. A prop d'aquesta entrada hi ha un passatge que continua a l'exterior del barri. Hi ha unes deu famílies israelites que viuen en ambdós costats del passatge. I com que l'extrem del passatge és obert al barri dels cristians, la comunitat acordà solemnement de construir una porta a la meitat del passatge d'acord amb una llicència que tenen del rei. Alguns dels qui viuen a la part de fora del passatge no eren presents en el moment que es va acordar de construir-hi una entrada, i ara s'oposen a la decisió de la comunitat, argumentant que dins el barri hi ha la sinagoga per als membres de la comunitat i el bany ritual per a la purificació de les dones, i que quan algú d'ells voldrà entrar, no ho podrà fer. Tenen dret a impugnar aquella decisió?*

Resposta: M'inclino a creure que es poden oposar-hi segons les lleis talmúdiques. [...] De totes maneres, cal dir que això és el que estipula la llei o el que seria a la terra d'Israel, en la qual no val aquell principi que diu que «la llei del regne és també llei per a nosaltres», com diuen alguns mestres francesos, de beneïda memòria, ja que la terra d'Israel és l'heretatge que tots hem rebut dels nostres avantpassats, tant la gent del poble com el rei. Però ara que vivim sota el domini de les nacions, i places i carrers són propietat dels reis, i poden tancar o construir en els carrers de la ciutat, que és el que veiem que fan, si el rei donà permís a aquesta gent de què em parles perquè construïssin unes portes, cal actuar segons el principi que «la llei del regne és també llei per a nosaltres».

[...] Així, doncs, si el rei disposà que fessin una entrada amb portes al mig del barri, ho disposà, en ús del seu poder, per a protegir la gent. El principi que regeix per als reis d'Israel val semblantment per a les altres nacions en aquest punt, la qual cosa demostra que es tracta d'un principi legítim i no pas d'una arbitrietat. Per tant, la disposició del rei és vàlida.

Salomó ben Adret, *Respona*, II:134
Traducció d'Eduard Feliu

Jueus davant del rei
Haggadà de Sarajevo, Barcelona, 1350
Zemaljski Muzej Bosne i Hercegovine,
Sarajevo

La regulació de la vida diària

A banda de la compilació de les seves responsa sobre qüestions concretes, Salomó ben Adret també va ser l'autor de comentaris al Talmud i d'obres de caràcter legal que aspiraven a crear un corpus sistematitzat de normes per regular el menjar, la vida familiar, el bany ritual, les festivitats i el funcionament de la comunitat:

Hiddushé Aggadot ha-Rashba («Comentaris talmúdics de Rashba»), un compendi de comentaris a 18 tractats del Talmud.

Torat ha-Bait («La llei de la casa»), un manual sobre les lleis alimentàries jueves i altres lleis religioses a complir dins de casa.

Mishméret ha-Bait («Defensa de la casa»), una invectiva contra el llibre de Na Clara de Barcelona que, en l'obra **Bédeq ha-Bait** («Esquerda de la casa»), criticava el **Torat ha-Bait** de Salomó ben Adret.

Shaar ha-Maim («Porta de les aigües»), una obra centrada en les lleis relatives al *miqve* o bany ritual jueu.

Avodat ha-Qodesh («Culte al Déu sant»), un manual que fa referència a les lleis del dissabte i de les festes religioses del calendari jueu.

Piské Hal-là («Decisions sobre el pa d'ofrena»), un tractat sobre les lleis que fan referència al pa ritual del dissabte.

Com les seves **Responsa**, aquestes obres de ben Adret varen aconseguir un ressò notable i han estat objecte de múltiples edicions des d'aleshores.

Conjunt de peces de ceràmica de la vida diària (plats, escudelles, gerres i saler) localitzades a les excavacions del Call. Segles XIII-XIV, L'escudella de pisa blanca porta la paraula "carn" en hebreu. Museu d'Història de Barcelona

Família asseguda a taula mentre, a la dreta, es prepara el menjar. Haggadà Kaufmann, Catalunya, segle XIV Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest

El guardià de l'ortodòxia

1. La polèmica maimonidiana

Com a rabí de Barcelona, Salomó ben Adret va fer una defensa aferrissada de les posicions ortodoxes de la religió jueva i va rebutjar els excessos als quals van arribar els jueus racionalistes seguidors de les obres de Maimònides i dels estudis filosòfics que interpretaven al·legòricament molts passatges de les Escripures. Amb ben Adret, doncs, Barcelona es va convertir en un punt de referència per al judaisme ortodox.

En l'anomenada **Polèmica maimonidiana** entre racionalistes i tradicionalistes, ben Adret féu costat a aquests darrers, oposant-se amb fermesa al racionalisme d'arrel aristotèlica dels seguidors de Maimònides. Ben Adret va prendre partit per un judaisme basat exclusivament en els estudis tradicionals de Bíblia i Talmud, fins al punt de proclamar el 1305 un **anatema** contra els qui gosessin estudiar «els llibres grecs» —és a dir, filosofia— abans dels vint-i-cinc anys.

La condemna va indignar els rabins racionalistes i de tarannà més progressista, com **Menahem ben Salomó ha-Meirí** de Perpinyà (1249-1316) i el poeta i rabí **Jedaia ha-Peniní** (ca. 1275-ca. 1340), els quals, malgrat el seu gran respecte per ben Adret, varen mostrar el seu disgust i es varen oposar decididament a la prohibició dictada des de Barcelona. Un factor extern va condicionar la polèmica en detriment dels renovadors, que tenien una notable implantació a Occitània: el 1306 es produïa el primer espoli i expulsió de jueus de les terres sota control de la monarquia francesa, que amb la venda dels seus béns esperava pal·liar els problemes de la tresoreria reial. La supervivència de la comunitat esdevingué, cada cop més, la qüestió fonamental.

Orígens de la polèmica

El traductor Samuel ibn Tibon (1150-1230) enllesteix el 1204 la traducció a l'hebreu de l'obra *La guia dels perplexos* de Maimònides a la vila de Lunel, veïna de Montpellier. La nova teologia que es despenia de l'obra de Maimònides —que intentava harmonitzar els postulats de la fe jueva amb la raó i les pautes de la filosofia aristotèlica— va provocar l'esclat d'una confrontació intel·lectual entre els seus entusiastes i els seus detractors: la **polèmica maimonidiana**.

Aquest debat teològic va assolir una gran virulència en terres catalanooccitanes i, dins de les comunitats, va prendre tons de confrontació social: les classes altes jueves, riques, cultes i lliurades així mateix a l'estudi de les ciències profanes i la filosofia, s'adheriren entusiàsticament a la teologia racionalista de Maimònides, mentre que les classes més populars defensaren un tradicionalisme aferrat als estudis clàssics del judaisme basats només en la Bíblia i el Talmud.

En veure que el foc s'abrandava, hem temut que el foc no s'escampés i trobés espines per cremar: que l'home que té l'ànima buida de la torà i no sap res, fos escomès.

Anatema de Barcelona, doc 2
Salomó ben Adret

Anatema de Barcelona de 1305

[És injuriós de preferir l'estudi de les ciències a l'estudi de la Torà.]

Ai dels que fan ultratge a la Torà i se'n volen allunyar!
es lleven la Corona, es treuen la tiara i a grecs i àrabs cremen encens adesiara.

[S'han deixat seduir per la moral del plaer,] Com Zimrí davant la comunitat fan molt gran obscenitat, introduint la madianita enmig del poble israelita.

[La Torà és la filla gran, que, amb paraules al·lusives a la història del matrimoni de Jacob, cal prendre de preferència.]

Han jutjat la filla gran amb vil sentència i a la petita han donat preferència.

[Han esdevingut estranys a la pròpia tradició religiosa,]

Impenitents, es comporten com estrangers i dansen com sàtirs pels carrers; del que han fet, n'estan tan contents que ho ensenyen als fills a cuita-corrents.

[Cal impedir que treguin la Torà del lloc que li correspon,]

En veure, doncs, el parany de l'ocellaire dreçat a terra, i que abans de gaire la coloma haurà de fer el niu vora el barranc, en lloc aspriu,

[La cosa ha anat massa lluny i per això han decidit actuar,]

hem dit, tot tremolant:
l'erupció ha anat massa endavant.
I hem clos un pacte amb Déu i amb la Torà, el gran do Seu que els nostres pares reberen al Sinai, amb la intenció d'impedir que els qui han esdevingut estrangers

participin en els nostres afers i creixin cards i espines als nostres castells. Som servents del Senyor, és Ell qui ens ha fet i no pas nosaltres.

Per tant, decretem, i acceptem per a nosaltres, per als nostres fills i per als que s'han unit amb nosaltres, que ningú de la nostra comunitat, a partir d'avui i durant cinquanta anys, no gosi estudiar, sota pena d'excomunió, els llibres que els grecs han escrit sobre física i metafísica, sia en llur llengua sia traduïts a d'altres llengües, abans de tenir vint-i-cinc anys; prohibim també que ningú de la nostra comunitat ensenyi aquestes ciències a d'altres membres abans que hagin fet vint-i-cinc anys, a fi que aquestes ciències no els arrossequin darrere d'elles ni els decantin de la llei d'Israel, que les sobrepuja totes.

Com és que no els esfereïx de jutjar entre una ciència humana —que recolza sobre similituds, demostracions i conceptes— i la ciència de l'Altíssim, atès que entre Ell i nosaltres no hi ha proporció ni semblança? És que l'home, que habita cases d'argila, pot jutjar el Déu que el va crear, dient-se ell mateix, Déu nos en guard!, el que pot fer i el que no pot fer? Això duria, en realitat, a una tota descreença, contra la qual cal protegir amb fermesa els que estudien la Torà.

Tanmateix, exclouem del nostre decret la ciència de la medicina, tot i que pertany a la física, puix que la Torà permet al metge de guarir. Hem acordat aquesta excomunió damunt el llibre de la Torà i en presència de tota la comunitat, el dissabte corresponent a la pericope Ele ha-devarim de l'any 5065 [31 de juliol de 1305].

Anatema de Barcelona, doc. 1
Salomó ben Adret i trenta-set signants més
(Traducció d'Eduard Feliu)

Resposta de Jedaia ha-Peniní

La *Lletra Apologètica* és una extensa carta en la qual rabí Jedaia ha-Peniní rebut d'una manera sistemàtica les disposicions de l'anatema proclamat per Salomó ben Adret. Rabí Jedaia es queixa de les decisions imposades pels rabins barcelonins i, decidit a plantar cara a favor de la llibertat de pensament i d'opinió, escriu a l'insigne rabí de Barcelona expressant el malestar causat per les declaracions incloses en els textos de l'anatema contra la Provença i els seus savis jueus.

Aquesta resposta contundent de rabí Jedaia constitueix una veritable declaració dels principis que compartien tots aquells que, com ell, no veien en els estudis filosòfics i científics un perill per als fonaments del judaisme, sinó un complement necessari i beneficiós que el completava i l'enriquia. tots aquells que, com ell, no veien en els estudis filosòfics i científics un perill per als fonaments del judaisme, sinó un complement necessari i beneficiós que el completava i l'enriquia.

Lletra apologètica, 1305

Vós, de ment tan brillant i de pensaments purs, què heu fet calumniant-nos tots així, condemnant per escrit el païssencer i fent-ho arribar a més a més als que són lluny i no han vist res i que de nosaltres només havien sentit a dir les excel·lències de les generacions d'aquest país en l'estudie la torà i de les ciències, així com en el temor a déu, tal com també vosaltres com a veïns i bons coneixedors nostres ja sabíeu.

[...]

El que veritablement ens amoïna i tots nosaltres trobem esfereïdor és que hàgiu enviat el vostre escrit a les regions de Sefarad. Llegint-lo veiem que se'ns titlla de menyspreables i de burlletes davant els nostres germans dels quatre punts de la Terra; se'ns diu que cartes

com aquestes han estat també enviades arreu d'Alemanya i de França, i que sobre aquesta terra s'ha sentenciat de votar pel seu extermini i d'esborrar el seu nom, ja que mentre totes aquelles opinions sobre nosaltres segueixin en peu, el Senyor no habita ni té el tron entre nosaltres. Què faran ara els savis d'arreu en sentir aquest blasme?, s'ho creuran només a la primera i us faran cas en saber que prové dels vostres llavis perquè el vostre nom és reverenciat en llurs països, i ningú no replica ni la més insignificant de les vostres ordres en cap de llurs regions?, o bé s'alçaran tots irats com un sol home contra això de fer de la Provença un boc expiatori?

Jedaia ha-Peniní, *Lletra apologètica* (fragments)
Traducció de l'hebreu de Manuel Forcano

Manuscrit de la *Lletra apologètica*
Bodleian Library, Oxford

2. L'amonestació als cabalistes

Rabí **Salomó ben Adret** va amonestar així mateix les posicions d'alguns cabalistes, com **Abraham Abulàfia** i **Nissim ben Abraham**, que varen portar la seva especulació mística fins a l'extrem de proclamar-se profetes i messies, i que basaven la pràctica de les seves càbales en la màgia, la superstició i la numerologia.

El cas d'Abraham Abulàfia

El rabí saragossà Abraham ben Samuel Abulàfia (1240-1291), va venir l'any 1270 a estudiar càbala a la Ciutat Comtal i hi va tenir per mestre Barukh Togarmí. Abulàfia representa el cim de la càbala pràctica o extàtica, que consistia a cercar la unió amb la divinitat a partir de la pronúncia repetida dels noms de Déu, a fer múltiples combinacions de les lletres d'aquests noms, i a ajudar-se a entrar en èxtasi amb tècniques respiratòries, música, cants i moviments de cap i cos, amb l'objectiu que el cabalista gaudís de l'experiència mística que ell descriu en les

seves obres i en els seus tractats amb imatges eròtiques molt agosarades.

L'any 1281 es va presentar com a profeta i messies a Sicília, i la reacció escandalitzada de les comunitats jueves sicilianes el va fer tornar a Barcelona. Salomó ben Adret, sempre partidari d'una càbala només teòrica, conservadora i secreta, va fulminar el messianisme d'Abraham Abulàfia i va condemnar el rabí a quatre anys d'exili a l'illa desèrtica de Comino, prop de Malta, l'any 1285.

El cas de Nissim ben Abraham

Nissim ben Abraham, un jueu il·luminat actiu a la ciutat castellana d'Àvila, també es va erigir com a profeta. Els seus seguidors varen dir-ne que, tot i ser analfabet, un àngel li havia proporcionat saviesa suficient i inspiració per a escriure una obra mística, *La meravella de la saviesa*. La comunitat avilesa s'adreçà a Salomó ben Adret, que va iniciar una investigació sobre el cas per arribar finalment a amonestar Nissim ben Abraham per haver-se proclamat profeta i

precursor del Messies. Nissim, tanmateix, va continuar les seves prèdiques i arribà a fixar la data de l'arribada del Messies per al juliol-agost de 1295. Els qui el cregueren es prepararen per al dia indicat tot dejunant i havent venut abans totes les seves propietats.

El Messies, però, no es presentà, i les cròniques diuen que els decebutos es varen convertir al cristianisme. De Nissim, no se sap què se'n féu.

Anell d'or que formava part d'un enterrament femení de la necròpolis de Montjuïc, segles XIII-XIV. Porta la llegenda «Entre les dones reunides / Astruga / sigui beneïda». Astruga, que significa sort, era un nom molt corrent entre les dones jueves de l'època medieval. Museu d'Història de Barcelona

L'empremta de Salomó ben Adret de Barcelona

Ben Adret va refermar el paper de Barcelona en el mapa europeu i mediterrani de les grans controvèrsies filosòfiques, teològiques i polítiques de les comunitats jueves, i va prendre partit per les posicions ortodoxes davant les tendències racionalistes dels seguidors de Maimònides i dels estudis filosòfics. També va incidir en els arguments de defensa del judaisme en les disputes sostingudes amb un cristianisme convertit en arma de confrontació religiosa, social i política arran de les combatives prèdiques dels nous ordes urbans, en especial el dels dominics.

El conservadorisme normativitzador de ben Adret, materialitzat en una brillant producció de jurisprudència sobre l'aplicació dels textos sagrats a la vida pràctica, no es pot deslligar del seu moment històric, però el va transcendir. Els seus dictàmens han estat objecte d'estudi a les acadèmies talmúdiques durant segles i continuen essent consultats avui pels jueus religiosos d'arreu del món.

Per la duradora petja que va deixar com a autoritat moral, religiosa i jurídica dins el judaisme, Rabí Salomó ben Adret, més conegut per l'acrònim del seu nom en hebreu, RaShBA, fou una figura cabdal en la història de la cultura catalana medieval i ha estat un dels barcelonins més influents de tots els temps.

PROJECTE SALOMÓ BEN ADRET

ORGANITZACIÓ I PRODUCCIÓ

Museu d'Història de Barcelona (MUHBA)
Institut de Cultura de Barcelona

DIRECCIÓ MUHBA

Joan Roca

CENTRES MUHBA

Julia Beltrán de Heredia

MUHBA EL CALL

Victòria Mora

PROGRAMES MUHBA

Mònica Blasco

ACTIVITATS

Teresa Macià (MUHBA)
Col·laboració de Gemma Bonet

VISITES I ITINERARIS

Fragment, Serveis Culturals

COMUNICACIÓ

Àngels Bertran (MUHBA)

COL·LECCIONS MUHBA

Josep Bracons

PROJECTES MUHBA

Carme Garcia

EDICIONS

Maria Josep Balcells (MUHBA)

PREMSA

Lourdes Solana (MUHBA)

SEGURETAT

Senén Vallès (MUHBA) i Seguridad Exprés

EXPOSICIÓ

COORDINACIÓ DE L'EXPOSICIÓ

Núria Miró (MUHBA)

ASSESSOR CIENTÍFIC I GUIÓ GENERAL

Manuel Forcano

ASSESSORAMENT HISTORICODOCUMENTAL

Victòria Mora (MUHBA)

SELECCIÓ I DOCUMENTACIÓ D'OBJECTES

Julia Beltrán de Heredia (MUHBA)

SUPORT A LA COORDINACIÓ

Oriol Pascual (MUHBA)

DISSENY DEL MUNTATGE

Adelina Casanova (Udeu Arquitectura i Producció SCP)

DISSENY GRÀFIC I MUNTATGE

Produccions Calidoscopi S.A.

RECERCA D'IMATGES

Caterina Toscano

CONSERVACIÓ PREVENTIVA I RESTAURACIÓ

COORDINACIÓ: Lídia Font (MUHBA) i Anna Lázaro (MUHBA)

RESTAURACIÓ: Maria Ferreiro, Mónica López, Sílvia Martínez (Arcovaleno SL), Kusi Colonna (Arcovaleno SL)

TRADUCCIONS I REVISIÓ LINGÜÍSTICA

Manners Traduccions SL

TRANSPORT I MANIPULACIÓ D'OBJECTES

Cultural Sense

ASSEGURANCES

AON, Gil y Carvajal

RELACIÓ DE PARTICULARS I D'INSTITUCIONS DIPOSITÀRIES DE LES OBRES EXPOSADES

Arxiu Capitular de Barcelona; Museu d'Història dels Jueus de Girona; Manuel Forcano.

RELACIÓ D'INSTITUCIONS QUE HAN CEDIT IMATGES

Museu d'Història de Barcelona (MUHBA), fotogràfs: Pep Parer (Pep Parer serveis fotogràfics) i Jordi Puig; Museu Nacional d'Art de Catalunya (MNAC), fotogràfs: Calveras/Mérida/Sagristà; Arxiu de la Corona d'Aragó; The British Library; Bibliothèque Nationale de France; Magyar Tudományok Akadémia Könyvtára, Budapest; "Les Enluminures"; Harry Ransom Humanities Research Center, The University of Texas at Austin.

AGRAÏMENTS

Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), Santiago Barjau (AHC), Mossèn Josep Baucells (ACB), Montse Berdún, Eulàlia Cartró (MUHBA), Jordi Casanovas (SCEH), Antoni Ferrer, Imma Ferrer (ACB), Eduard Feliu *in memoriam*, Família d'Eduard Feliu, Francesc Florensa, Antoni Juárez, Carlos López (ACA), Jesús Luzón (MUHBA), Xavier Miró (programa de mà), Aitor Parra (MUHBA), Sílvia Planas (Museu d'Història dels Jueus de Girona), Patrícia Puig (MUHBA), Emili Revilla (MUHBA), Jordi Serra, Esperança Valls.

MUHBA EI Call

Amb el suport de

Placeta de Manuel Ribé, S/N
08002 Barcelona
Tel. 93 256 21 00

